

Sygn. akt III CZ 63/16

POSTANOWIENIE

Dnia 9 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Myszka (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa R. K., A. J. i S. J.
przeciwko P. S.A. w L.,
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 lutego 2017 r.,
zażalenia powodów
na wyrok Sądu Okręgowego w K.
z dnia 12 października 2016 r., sygn. akt II Ca .../16,

1) oddała zażalenie,

**2) pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego przed Sądem Najwyższym Sądowi, który wyda
orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 12 listopada 2015 r. zasądził na rzecz R. K. oraz A. i S. małżonków J. po 8.401,25 zł tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez stronę pozwaną w granicach treści służebności przesyłu od dnia 1 stycznia 2012 r. z oznaczonej nieruchomości, będącej w użytkowaniu wieczystym powodów, w odniesieniu do posadowionego na tej nieruchomości budynku, w którym znajduje się stacja transformatorowa („trafo”).

Sąd Rejonowy rozpoznając sprawę nie uwzględnił podniesionego przez stronę pozwaną zarzutu zasiedzenia służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu, ani złożonego przez stronę pozwaną wniosku o zawieszenie procesu do czasu zakończenia postępowania w sprawie o stwierdzenie nabycia takiej służebności przez zasiedzenie.

W uzasadnieniu wydanego w dniu 12 listopada 2015 r. wyroku Sąd Rejonowy powołał się na dwa zapadłe wcześniej prawomocne wyroki zasądzające na rzecz powodów od strony pozwanej wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z tej samej nieruchomości, w analogicznych okolicznościach, we wcześniejszych okresach; pierwszy z tych wyroków obejmował okres od grudnia 2008 r. do końca sierpnia 2009 r., a drugi – od 1 września 2009 r. do 31 grudnia 2011 r. Sąd Rejonowy uznał te wyroki za wiążące w sprawie na mocy art. 365 § 1 k.p.c. co do złej wiary strony pozwanej oraz co do nieuwzględnionego zarzutu zasiedzenia, jak i co do zastosowanej miesięcznej stawki wynagrodzenia przy obliczaniu kwoty wynagrodzenia. Podkreślił, że z chwilą uprawomocnienia się wyroku dochodzi do prekluzji materiału faktycznego sprawy - także odnoszącego się do zarzutów podnoszonych w toku postępowania; co wyklucza powołanie się na ten materiał w nowej sprawie między stronami.

W konsekwencji Sąd Rejonowy uwzględnił w wyroku z dnia 12 listopada 2015 r. żądanie powodów, opierając się na samych tylko wcześniejszych prawomocnych wyrokach, odnoszących się do okresów poprzedzających okres objęty sprawą. Sąd Rejonowy wydając wyrok w dniu 12 listopada nie dokonał zatem – jak sam to określił – „merytorycznego rozważenia zasadności argumentacji przedstawionej przez pozwanego”. Zaniechał tym samym także merytorycznej

oceny żądania i twierdzeń pozwu, ponieważ merytoryczne rozważenie zasadności argumentacji strony pozwanej zakłada jej skonfrontowanie z żądaniem pozwu i przytoczonymi na jego poparcie twierdzeniami.

Sąd Okręgowy na skutek apelacji strony pozwanej uchylił wyrok Sądu Rejonowego z dnia 12 listopada 2015 r. i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu po obszernej analizie problematyki prawomocności materialnej orzeczeń sądowych wyjaśnił, że nie podziela poglądu Sądu Rejonowego o związaniu w sprawie powołanymi wcześniejszymi prawomocnymi wyrokami i uznał, że Sąd Rejonowy wskutek tego błędu wydał wyrok bez rozpoznania istoty sprawy. Jako podstawę prawną uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania wskazał art. 386 § 4 k.p.c.

Powodowie zarzucili Sądowi Okręgowemu w zażaleniu na wydany przez niego wyrok naruszenie art. 386 § 4 k.p.c.: brak podstaw do uchylenia zaskarżonego apelacją wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd drugiej instancji poza przypadkami, w których zachodzi nieważność postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.), może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania, czyli wydać orzeczenie „kasatoryjne”, „tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości” (art. 386 § 4 k.p.c.).

Do nierozpoznania istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji dochodzi w razie zaniechania – obojętnie z jakiej przyczyny – zbadania przez sąd pierwszej instancji materialnej przesłanki żądania powoda (por. z obszernego orzecznictwa dotyczącego problemu nierozpoznania istoty sprawy np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2013 r., II PZ 27/13, 10 września 2015 r., II CZ 52/15, 8 września 2016 r., II CZ 96/16, 10 listopada 2016 r., IV CZ 63/16 i 18 listopada 2016 r., I CSK 86/16).

Jeżeli stosowanie przepisów regulujących tzw. roszczenia uzupełniające roszczenie windykacyjne (art. 224-225 i 228-230 k.c.) dopuszcza się także w stosunkach między właścicielem rzeczy (użytkownikiem wieczystym) a osobą

korzystającą z rzeczy bez tytułu prawnego w granicach treści służebności (co do wątpliwości mogących się nasuwać wobec tak szeroko ujętego zakresu zastosowania tych przepisów zob. np. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2011 r., III CZP 7/11 i 15 kwietnia 2016 r., I CSK 179/15), to zbadanie w świetle tych przepisów materialnej przesłanki żądania powoda zasądzenia od pozwanego wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy bez tytułu prawnego w granicach treści służebności zakłada dokonanie ustaleń co do tytułu prawnego powoda do rzeczy, korzystania przez określony czas z niej przez pozwanego mimo braku do tego tytułu prawnego, jego dobrej lub złej wiary, czynników mających wpływ na wysokość należnego wynagrodzenia. Wszystkie te okoliczności mogą się zmieniać w czasie, a tytuł prawny pozwanego do korzystania z rzeczy, podważający zasadność dochodzonego powództwa może wynikać z różnych źródeł, nie zawsze łatwych do ustalenia, zwłaszcza w zagmatwanych na skutek wieloletnich różnorodnych zaniedbań stosunkach związanych z zakładaniem i eksploataowaniem urządzeń przesyłowych (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2008 r., II CSK 457/06, 11 grudnia 2008 r., II CSK 314/08, 8 kwietnia 2014 r., III CZP 87/13, 21 maja 2015 r., IV CSK 514/14). Nieustalenie takiego tytułu po stronie pozwanego w procesie dotyczącym wcześniejszego okresu nie wyklucza zatem jego ustalenia w procesie obejmującym późniejszy okres.

Jest przy tym jasne, że prawomocny wyrok w sprawie wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy bez tytułu prawnego wiąże zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. sądy i inne wymienione w tym przepisie podmioty tylko co do przysługiwania w stanie stanowiącym podstawę tego rozstrzygnięcia powodowi wobec pozwanego zasądzanego roszczenia; a w razie oddalenia powództwa – jego nieprzysługiwania w oddalonej części (por. co do pojęcia i skutków prawomocności materialnej orzeczeń sądowych np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 452/06). Żadnych innych skutków prawnych na podstawie art. 365 § 1 k.p.c. nie można wywodzić z takiego wyroku. Nie przesądza on zatem w sposób wiążący istnienia przesłanek roszczenia o wynagrodzenie za bezprawne korzystanie z rzeczy w innych okresach niż objęte tym wyrokiem.

Zapadły w takich okolicznościach wyrok Sądu Rejonowego z dnia 12 listopada 2015 r. – nie poprzedzony merytorycznym rozważeniem przesłanek dochodzonego roszczenia, a jedynie odwołaniem się do rzekomej „mocy wiążącej” w tym zakresie wcześniejszych prawomocnych wyroków, dotyczących innych okresów niż objęty niniejszą sprawą – należy uznać za wyrok wydany bez rozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. Sytuacja jest tu podobna jak - w niewątpliwie mieszczących się w zakresie zastosowania art. 386 § 4 k.p.c. - przypadkach orzeczeń sądu pierwszej instancji zapadłych w wyniku bezpodstawnego stwierdzenia braku pozytywnej przesłanki jurysdykcyjnej (legitymacji procesowej strony, interesu prawnego w wytoczeniu powództwa) lub przyjęcia istnienia negatywnej przesłanki jurysdykcyjnej (skuteczności zarzutu przedawnienia dochodzonego roszczenia, naturalnego charakteru zobowiązania z innej przyczyny niż skutek podniesienia zarzutu przedawnienia, sprzeczności powództwa ze społeczno - gospodarczym przeznaczeniem prawa lub zasadami współżycia społecznego, uprzedniego zrzeczenia się dochodzonego roszczenia, upływu terminu prekluzyjnego do wytoczenia powództwa); por. co do tych przypadków np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2013 r., I CSK 156/13, 5 listopada 2013 r., II PZ 27/13, 17 kwietnia 2015 r., III CZ 15/15, 18 listopada 2016 r., I CSK 86/16.

W konsekwencji w sprawie istniała wskazana przez Sąd Okręgowy przyczyna wydania orzeczenia „kasatoryjnego”, objęta art. 386 § 4 k.p.c.

Ze względu na bezzasadność podniesionego w zażaleniu zarzutu naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c., a orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił zgodnie z 108 § 2 w związku z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

aj

kc

